

МОЛОДІЖНЕ БЕЗРОБІТТЯ: ОЦІНКА МАСШТАБІВ І НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ

Проведено порівняльну оцінку масштабів молодіжного безробіття в Україні та країнах ЄС. Запропоновано напрями мінімізації молодіжного безробіття шляхом налагодження виробництва імпортозамінної продукції, впровадження інноваційних форм співпраці між бізнесом та університетами.

Проведена сравнительная оценка масштабов молодежной безработицы в Украине и странах ЕС. Предложены направления минимизации молодежной безработицы путем налаживания производства импортозамещающей продукции, внедрение инновационных форм сотрудничества между бизнесом и университетами.

Comparative assessment of the extent of youth unemployment in Ukraine and the EU. Directions to minimize youth unemployment by establishing manufacturing import-substituting products, innovative forms of cooperation between business and universities.

Ключові слова. Молодіжне безробіття, інноваційний розвиток, формування соціальних комунікацій та досвіду молоді, інноваційні форми співпраці між бізнесом та університетами.

Ключевые слова. Молодежная безработица, инновационное развитие, формирование социальных коммуникаций и опыта молодежи, инновационные формы сотрудничества между бизнесом и университетами.

Key words. Youth unemployment, innovative development, the formation of social communications experience and young, innovative forms of cooperation between business and universities.

Вступ. Молодь є важливим стратегічним ресурсом суспільства. Саме молодь визначає масштаби та темпи соціально-технічного прогресу, політичне й економічне та соціальне майбутнє країни, впливає на стійкий розвиток людства. На сучасному етапі розвитку ринкова економіка, з одного боку, розширила можливості самореалізації молоді на ринку праці, а з іншого — послабила державну молодіжну політику та похитнула основи трудової соціалізації молоді. Але в цілому, молодь здатна стати провідником інноваційних перетворень та активно сприяти забезпеченню інноваційного розвитку всієї країни [1].

Власне, на реалізацію соціальних інновацій покладається завдання консолідації українського суспільства, а, відтак, формування нової суспільної ідеології [2] і головне місце в цьому процесі, звісно, має належати молоді.

Розгляд наукових публікацій на предмет дослідження молодіжного безробіття дає право виокремити два основні підходи щодо пропонованих напрямів його зниження. На думку окремих авторів [3], детальне вивчення досвіду реалізації молодіжної політики окремих європейських країн, де рівень молодіжного безробіття є найнижчим, дасть можливість адаптувати його до українських реалій і забезпечить зниження його рівня. Інші ж науковці пропонують сформулювати заходи покращення внутрішньої саморегуляції та зовнішнього регулювання молодіжного ринку праці [4].

Постановка завдання. Абсолютно не заперечуючи надбань науковців щодо зниження молодіжного безробіття, вважаємо, що недослідженими залишаються й інші шляхи мінімізації обсягів молодіжного безробіття. Отож, головним завданням даного дослідження є здійснення порівняльної оцінки масштабів молодіжного безробіття в країнах ЄС і Україні та розробка напрямів його мінімізації у майбутньому.

Результати дослідження. Проблема молодіжного безробіття є актуальною для країн Європейського Союзу. Кожний п'ятий громадянин ЄС упродовж 2009—2011 рр. у віці від 15 до 24 років не працював і не навчався. Окрім того, за винятком країн Бельгії, Німеччини, Естонії, Франції, Латвії, Люксембургу, Угорщини, Нідерландів, Австрії, Фінляндії, Швеції, Великобританії, у країнах ЄС відбулося зростання частки такої групи молодих людей (табл. 1). Щодо України, то частка молодих людей у віці від 15 до 24 років, які не працювали і не навчалися, становила у 2013 р. 37,6 %, з них 25,6 % — безробітні (розслаблені) (у т.ч. безробітні за ЕАН — 17,9 %), а 12 % — неактивні, не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому [5].

Як зазначає Е. Лібанова, для подолання негативних явищ потрібна нова ідеологія розвитку країни, пріоритетами якої стали б соціальні інновації, зокрема: перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки; подолання розколу в суспільстві, еліті та політикумі; орієнтація на ліберально-демократичні засади розвитку, що поєднують свободу особистості та інноваційне підприємництво з інтересами спільноти [2].

Таблиця 1

**ЧАСТКА МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ У ВІЦІ ВІД 15 ДО 24 РОКІВ,
ЯКІ НЕ ПРАЦЮЮТЬ І НЕ НАВЧАЮТЬСЯ, СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ЄС,% [6]**

Країна	2009	2010	2011	2011 до 2009 (+,-)
ЄС-27	20,1	21,1	21,4	+1,3
Бельгія	21,9	22,4	18,7	- 3,2
Болгарія	16,2	23,2	26,6	+10,4
Чехія	16,6	18,3	18,0	+1,4
Данія	11,8	14,0	14,2	+2,4
Німеччина	11,2	9,9	8,6	-2,6
Естонія	27,5	32,9	22,3	-5,2
Ірландія	24,4	27,8	29,4	+5,0
Греція	25,7	32,8	44,4	+18,7
Іспанія	37,8	41,6	46,4	+8,6
Франція	23,9	23,6	22,9	-1,0
Італія	25,4	27,8	29,1	+3,7
Кіпр	13,8	16,7	22,4	+8,6
Латвія	33,6	34,5	29,1	-4,5
Литва	29,2	35,1	32,9	+3,7
Люксембург	16,5	15,8	15,6	-0,9
Угорщина	26,5	26,6	26,1	-0,4
Мальта	14,4	13,1	13,7	+0,7
Нідерланди	7,7	8,7	7,6	-0,1
Австрія	10	8,8	8,3	-1,7
Польща	20,6	23,7	25,8	+5,2
Португалія	24,8	27,7	30,1	+5,3
Румунія	20,8	22,1	23,7	+2,9
Словенія	13,6	14,7	15,7	+2,1
Словакія	27,3	33,6	33,2	+5,9
Фінляндія	21,5	21,4	20,1	-1,4
Швеція	25	25,2	22,9	-2,1
Великобританія	19,1	19,6	21,1	-2,0

Якщо поглянути на нашу державу у координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити дещо суперечливу картину. Наприклад, за Глобальним інноваційним рейтингом, складеним агентством Bloomberg, Україна входить до 50 країн-лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42 місце за підсумками 2012 року). Найсильнішими сторонами України з точки зору інноваційності визнаються: охопленість населення вищою освітою (6 місце в світі), патентна активність (17 місце), інтенсивність НДДКР (39 місце), технологічні можливості промисловості (34 місце). Єдиним, що заважає нашій державі піднятися вище у цьому рейтингу, є підсумкова низька ефективність економіки (69 місце).

Причини такого парадоксу стають яснішими, якщо проаналізувати дані інших міжнародних рейтингів. Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79 позиція за Фактором інноваційності та досвідченості бізнесу за підсумками 2012 року). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) і факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, усе, що стосується людських ресурсів — освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури, залишається на незмінно високому рівні. Проте інституційна та організаційна складові, у тому числі залученість компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку,

регуляторне середовище, мало сприяють тому, щоб інновації стали масовими і всеохопними. Отже, попри те, що суспільство плекає значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має значного впливу на економіку. І економічний розвиток продовжує здійснюватися за інерційним сценарієм та згідно з екстенсивною моделлю. Поза тим, криза 2008 року стала далеко не першим, проте найгучнішим за останнє десятиліття дзвіночком: ресурси екстенсивного зростання вичерпані [7].

У розв'язанні проблеми молодіжного безробіття мотивовані учасниками мають бути як роботодавці, головні споживачі ресурсу праці, посередники, що функціонують на ринках освітніх послуг і праці, так і молодь, яка формує пропозицію.

Зниження рівня молодіжного безробіття можливе шляхом першочергової мотивації роботодавців до створення робочих місць для молоді, а як наслідок її працевлаштування.

Проте, оцінюючи основні показники соціально-економічного розвитку України впродовж трьох останніх років, можна констатувати низьку мотивацію вітчизняного бізнесу до налагодження і впровадження вітчизняного виробництва, а тим більше інноваційного. Аналіз діяльності обсягів зовнішньоекономічної діяльності держави дає право виявити чітку тенденцію зростання імпорту над експортом товарів (табл. 2 і 3).

Таблиця 2

ОБСЯГИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ У 2013 Р. [8, с. 12]

Експорт товарів, млн дол. США	76450,2
Імпорт товарів, млн дол. США	84584,7
Сальдо (+,-), млн дол. США	- 8134,5

А це є підтвердженням великого потенціалу розвитку вітчизняної економіки шляхом налагодження виробництва імпортозамінної продукції.

Таблиця 3

ТЕМП ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ, % [8, с. 12]

Показник	2013 р. до 2012 р.	2012 р. до 2011 р.
Експорт	92,7	100,3
Імпорт	92,5	102,9

За оцінками голови роботодавців України Д. Фірташа, потенціал імпортозаміщення лише по хімічній галузі становить 10—13 млрд дол. у рік, а його забезпечення в Україні обумовить створення 150—200 тисяч нових робочих місць. Окрім того, за експертними оцінками, 68 % працівників хімічної промисловості старші 45 років [9].

Вважаю, що стимулювання інноваційного розвитку національної економіки зорієнтованої на виготовлення імпортозамінної продукції обумовить створення нових робочих місць, а відтак сприятиме зниженню обсягів молодіжного безробіття та можливе за рахунок об'єднання зусиль вищої освіти та бізнесу.

Безробіття є наслідком повільного набуття молоддю необхідних навичок соціальної комунікації та досвіду. Власне завданням вищої школи має бути формування цих навичок. Абсолютно не заперечуємо, що сприяння працевлаштуванню молоді передбачатиме підвищення ефективності діяльності навчальних закладів на основі координації зусиль роботодавців і навчальних закладів, а саме: стажування студентської та учнівської молоді; укладання договорів про працевлаштування випускників на перше робоче місце; спільне формування навчальних програм, програм стажування та проходження навчальної практики; залучення роботодавців до планування навчального процесу [10].

Проте зниження рівня молодіжного безробіття вимагає як стимулювання інноваційного розвитку вітчизняного бізнесу та знаходження нових форм співпраці між вищою освітою та бізнесом, участь у яких має бути мотивована як для підприємців, так і університетів. Якщо звернутися до досвіду інших країн, то саме університети є інноваційними платформами та ініціаторами залучення бізнесу до співпраці.

Показовим у цьому плані може бути досвід Массачусетського технологічного інституту (США), який успішно використовують у Санкт-Петербурзькому державному університеті

(Росія). Цей заклад щорічно проводить підприємницький конкурс бізнес-інноваційних технологій. Метою конкурсу є ініціювання створення нових технологічних компаній і сприяння розвитку культури підприємництва. Це не просто конкурс інноваційних ідей, це конкурс бізнес-планів і команд, які здатні трансформувати хороші ідеї в успішний бізнес. Формують журі конкурсу з успішних підприємців, досвід і знання яких стають незамінними на етапах обговорення і оцінки ідеї [11].

Окрім того, у рамках конкурсу проводиться безкоштовна освітня програма, яка дозволяє учасникам отримати необхідні навички для створення успішного бізнесу. Крім того, спеціальні заходи по вибудовуванню команд, які допомагають об'єднати в команди студентів і співробітників провідних російських технічних і економічних університетів, наукові організації та школи бізнесу для виведення на ринок інноваційних ідей. Відмінною особливістю програми є проведення поруч з традиційними курсами майстер класів з успішними інвесторами і підприємцями, заходи по вибудовуванню команд з технарів і економістів, проведення ділових ігор і тренування по презентації бізнес-планів.

Проведення цього конкурсу сприяє реальному набуттю студентами досвіду соціальної комунікації та розвитку інноваційного молодіжного підприємництва.

Іншою інноваційною формою співпраці університетів і бізнесу є проведення міжнародної гри «Залізний підприємець». Організатором міжнародного чемпіонату є бізнес-інкубатор науково-дослідного університету «Вища школа економіки» (Росія). У грі беруть участь студенти 3—5 курсів різних спеціальностей, а за півдня роботи вони можуть спробувати себе в ролі підприємця, познайомитися з новими людьми з активною життєвою позицією, поліпшити навички роботи в команді, покращити навички бізнес-аналізу, навчитися презентувати проект перед інвесторами. Гра «Залізний підприємець» проводиться у регіонах України, а 1—2 команди переможців регіонального етапу чемпіонату борються в українському півфіналі за 2 путівки на фінал до Москви, де змагаються студенти країн СНД. В Україні гру проводять з ініціативи та за підтримки бізнес-інкубатора Growth Up [12], а не університетів.

Отож, окреслені інноваційні форми співпраці між бізнесом та університетами дають можливість студентам отримати навички соціальної комунікації і досвід, який є запорукою майбутнього працевлаштування та зниження рівня молодіжного безробіття.

Проте переважна більшість вітчизняних університетів здебільшого не використовують ці інноваційні форми співпраці з бізнесом. Причин для такої ситуації є декілька: 1) українські вузи в умовах соціально-ринкової економіки й далі продовжують працювати здебільшого не як підприємницькі структури, а як бюджетні; 2) у переважній більшості університетів не створена відповідна інфраструктура у формі бізнес-інкубаторів, технопарків; 3) незнання професійної іноземної мови, відсутність досвіду командної міжнародної співпраці, діюча система оплати праці у державних вищих навчальних закладах не стимулює міжнародні та інноваційні форми співпраці з бізнесом; 4) персонал створених бізнес-центрів якщо й продукує інноваційні продукти, то не завжди здатний їх реалізувати так, щоб отримати прибуток, який дасть можливість для їхнього фінансового зростання; 5) неотримання зростаючого обсягу прибутку робить неможливим мотивувати персонал до інноваційної діяльності та розширення діяльності в т.ч. й міжнародної; 6) існуюча система контролю за діяльністю вищих закладів освіти не мотивує їх до роботи із студентами щодо набуття ними навичок соціальної комунікації та досвіду, а відтак працевлаштування. Це залишається прерогативою небайдужих викладачів до майбутнього їх випускників, що й знаходить своє відображення на ринку праці; 7) імпортоорієнтованість, використання застарілих технологій та екстенсивна модель розвитку вітчизняного бізнесу не породжує високого попиту в нього на університетські інновації та не примушує вузи працювати по-новому.

Висновки. Проведена порівняльна оцінка масштабів молодіжного безробіття в Україні та ЄС свідчить, що в Україні обсяги його є вищими за середньоєвропейські. З метою мінімізації обсягів молодіжного безробіття вважаю за доцільне пропонувати наступне: 1) стимулювати розвиток національної економіки на виробництво імпортозамінної продукції, що дасть можливість створити нові робочі місця для працевлаштування молоді; 2) створювати пільги для інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, що стимулюватиме підприємництво до зростання попиту на інновації; 3) використовуючи засоби контролю за діяльністю вищої освіти (ліцензування, акредитації, розміщення державного замовлення) примушувати вузи формувати у викладачів і студентів навички соціальної комунікації та досвіду, а також при оцінці роботи університетів враховувати рівень працевлаштування їх випускників, що змусить

їх модифікувати свою діяльність з орієнтацією на інноваційно-підприємницьку діяльність; 4) заохочувати інтенсивний розвиток національних вищих навчальних закладів шляхом поширення міжнародних зв'язків із освітніми закладами розвинутих країн у напрямі переймання досвіду, освітніх програм, трансферту ноу-хау, обміну персоналом.

Література

1. Доповідь МОП «Гідна праця: профіль України». — Женева, 21 червня 2013 р.
2. *Лібанова Е.* Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства // Вісник Національної академії наук України. — 2010. — № 8. — С. 3—14. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2010_8_1.pdf
3. *Астахова О.В.* Молодіжне безробіття та стратегія молодіжної політики в країнах ЄС // Ринок праці та зайнятість населення. — 2013. — № 2. — С. 58—61. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rpzn_2013_2_16.pdf
4. *Панас Я.В., Марців Н.І.* Аналіз стану та причин молодіжного безробіття в Україні // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2013. — № 769. — С. 386—392. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VNULPM_2013_769_57.pdf
5. *Ярош О.М.* Доповідь на тему: «Характеристики та складності процесу транзиту молоді в Україні». [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.idss.org.ua/stil.html#25_06_2014
6. *Прищеп Катерина.* Робота і вовк // Бізнес. — №11 від 18.09.2013.
7. *Семиноженко В.* Чи можливий в Україні інноваційний стрибок? // Дзеркало тижня /- №17(114) — 18.05. 2013 р.
8. Зовнішня торгівля України товарами і послугами у 2013 р. / Статистичний збірник. — Державна служба статистики. — К., 2014. — 160 с.
9. *Руда Ю.* Безробіття серед молоді зростає, а Фірташ просить допомоги у держави // Городянин. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uanews.dp.ua/other/2013/06/03/8993.html>
10. *Лібанова Е.М.* Перехід молоді від навчання до стабільної роботи в Україні. Виступ 2.07.2014 р. на парламентських слуханнях «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.idss.org.ua/stil.html>
11. Предпринимательский конкурс. Бизнес инновационных технологий. Санкт-Петербург. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vsevteme.ru/attachments/show?content=1564>
12. Бізнес-гра для студентів «Залізний підприємець». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://platfor.ma/business/50b76083ec561>.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2014 р.